

GAZDASÁGÉLÉNKÍTŐ TELEPÜLÉSFEJLESZTÉS MÓDSZERTANA ÉS A VERSENYPÉSSÉG

ECONOMY STIMULATING SETTLEMENT DEVELOPMENT METHODOLOGY AND COMPETITIVENESS

PÁSZTI-TÓTH ERZSÉBET PhD-hallgató

Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar

Abstract

Our economy and quality of life is declining continuously. Direct effects of these are appearing in settlements; however we do not have resources for the solution. Economy development is not a duty of self-governments, although it is in their interest to increase it. Economy development in the name of formal regionalism directed from above seemed to be unsuccessful. Settlements were left out, they are not a part of region development, and they do not have the right to represent and to protect their interests. It seems to be justified for the bottom-up economy development to gain ground, which could build up on a wide social basis. The interpretation of „bottom” means to me the settlement, where building blocks are the members of the society, and motivation is – not only financial – interest. The not as yet regulated settlement development offers to be the source. Within the framework of this the competitiveness increasing based economy development can be influenced in several ways by the settlements. The settlement represents the bottom level of subsidiarity, they possess appropriate sphere of authority and information, and – as opposed to the middle level – they are in contact with the members and entrepreneurs of the society, and cohesion is strong at this level.

The aims of settlement development – including economy development – are built on the identical local interests. In the drafting and realizing of which, active participation of local participants are motivated by the interest. The interest-identity among settlements is the basis of regional cooperation, where the coordinating role might be expediently the role of the middle level. In this way settlement development and region development are based on each other and might become a cohesive and much effective system, where all settlements can take part and all the members of society are going to become affected and interested. For achieving coherence among the different plans, appliance of identical method is needed, which also serves for the settlements to fulfill alone and by relying on local intellectual resources the planning and realizing tasks appearing in settlement development. Smaller settlements may carry out this task collectively on small-regional level; however, it is important for local interests to be represented. The result of my empirical research shows that the practice of settlement development is somewhat consistent, most of the plans do not contain economy development, still less the increase of competitiveness and most of them have been made without the participation of the local society, and in general they are not used.

In my thesis I undertook to work out in this question the Economy Stimulating Settlement Development Methodology as a certain solution. The practical applicability of the Methodology is being tested in the town of Kunszentmiklós. I would like to show certain details of this question in my presentation.

1. Bevezetés

Az utóbbi két évtizedben elharapózott globalizáció mindinkább meghatározója társadalmi, gazdasági, kulturális életünk és környezetünk minőségének. A globalizáció értelmezését számos neves szakember tollából ismerjük, noha a meghatározások és a megmutatók hatások megítélése igen eltérő.

Csaba László szerint: „a globalizáció hírek információk, technológiák, áruk, szolgáltatások és termelési tényezők világméretű áramlását jelenti.”¹

A „Globalizáció, hegemonia és a harmadik évezred politikai újjárendeződése; ezek regionális vonatkozásai” tanulmány alapján: „(...) a globalizáció – a harmadik perspektívában – nem más, mint a nyugati civilizáció, s ennek különösen amerikai változata hegemonikus törekvése. A globalizáció folyamatnak ezt a formáját tulajdonképpen egy ideológiának lehet tekinteni, mert azon alapul, hogy korunkban ennek nincs alternatívája (...)”²

Robert Cox úgy véli: „A világ jövő rendjét két alternatíva közötti választás dönti majd el: az univerzális globalizáció, vagy a más típusú gazdasági, társadalmi és kulturális fejlődés közötti választás.”³

Közgazdasági és társadalomföldrajzi értelemben a globalizációt úgy is értelmezik, mint a kapitalista gazdálkodás tőke által vezérelt világméretű kiteljesedését, a világ gazdasági tér egységbe szervezését. Ez a termelési tényezők országok és térségek közötti áramlásán túl, a gazdasági viszonyok (tulajdon, termelés, pénzügyi folyamatok) erősödő integrációját is jelenti. Ebben az összefüggésben a leghatékonyabb eszköz a tőke, emiatt gyakran azonosítják gazdasági globalizációként, mely az egyes térségek különböző területi tökéjében rejlő előnyökre építi a versenyképességet. Ennek hatására szerveződnek és erősödnek a centrum-periféria viszonyt mutató térségi kapcsolatok, melynek jellemzőit a mi gazdasági kapcsolataink is számos esetben erősen magukon viselik.

A globalizáció még minden bizonnyal hosszú ideig hatással lesz ránk, s emellett e világméretű folyamatra viszonylag csekély hatással lehetünk, célszerűnek látszik, ha a saját érdekeink érvényre juttatására törekszünk, s arra összpontosítunk, hogyan tudjuk ezt elérni.

A közelmúlt társadalmi, gazdasági és területi folyamatait áttekintve egyre többen vélik úgy, hogy alapjában véve sem működő területpolitikánk, sem érzékelhető – még kevésbé eredményes – gazdaságpolitikánk nem volt. Gazdasági versenyképességünk és életminőségünk romlik, hazánk területi differenciálódása – az EU-tagságunk ellenére – nőtt.

A globalizáció – társadalmi, gazdasági, kulturális és környezeti – tényezői kölcsönhatással vannak egymásra, de különösen az érintettek, gazdaságára, életminőségre. Ebből adódóan másként ítélik meg globalizációt az USA, Irak, vagy Eritrea lakói, illetve másként a centrum-periféria egyes szereplői. A mi esetünkben is az a mérvadó, hogy országunkat e folyamat révén milyen hatások érik. Úgy vélem, elegendő csupán a globalizáció négy alapelvének – melyeket az EU is zászlajára tűzött –, 1990 óta hazánkat ért társadalmi-gazdasági-környezeti hatásait és azok irányultságát megvizsgálni. Részletesebb kifejtésre itt nincs lehetőség, csupán néhány összefüggés felvillantásával gondolatokat ébreszteni.

- A tőke szabad áramlása címén – szinte minden megfontolás nélkül – szabad utat kapott a külföldi tőke, mely minden stratégiai jelentőségű szektort, piacaival együtt – potom – áron megszerzett. (Nekünk nem volt tőkénk külföldi befektetésre.) A környező országokban nálunk a legmagasabb az egy főre eső külföldi működő tőke (KMT), ami által a – mi területi tőkénk kihasználásával elért – profit ezúton is folyamatosan áramlik ki az országból.
- Az áru szabad áramlása címén, ömlik be az országba a sok olcsó, értéktelen áru, mely révén tönkre ment az iparunk, a kereskedelmünk és a mezőgazdaságunk.

- A munkaerő áramlása azt eredményezte, hogy képzett szakembereinket – itthon, vagy külföldön – alacsony bérért alkalmazzák, vagy nem a képzettségüknek megfelelő munkakörben kapnak munkát, hozzánk pedig képzetlenebb tömegek érkeznek keletebből.
- A szolgáltatások szabad áramlásával összefüggésben elég megemlítenünk a külföldi tulajdonú bankok szolgáltatásait, a hazánkban alkalmazott kirívó uzsorakamatokat, az ezáltal elvesztett vagyontárgyakat, a tömegével tönkrement egzisztenciákat, vállalkozásokat, illetve azt, hogy a külföldiek által működtetett közszolgáltatások, biztosítások minősége, hogyan viszonyul a magas díjakhoz, s így mennyi jövedelem folyik ki általuk az országból.

A KMT lehet kedvező is, amennyiben a befogadó országba új technológiát, új piacot visz, beágyazódik a gazdaságba, beszállítói rendszert működtet, korrekt foglalkoztatási és bérpolitikát alkalmaz, arányos részt vállal a közteherviselésben s a profit egy részét visszaforgatja. Ha pedig a külföldön befektetett hazai tőke hozama hasonló a KMT által kivitt jövedelemhez, még kedvezőbb a helyzet. Nálunk a KMT aránytalan jelenléte, a termelőeszközök tulajdonviszonyai, az erősödő centrum-periféria viszony, a duális gazdaság pressziója miatt egyre kisebb az esély a hazai gazdaság talpra állításának. E mellett még támogatást is adunk a KMT befektetőinknek, a hazai tulajdonú vállalkozások terhére.

2. Alulról szervezett gazdaságfejlesztés

A felülről irányított formális regionalizmus nevében történt gazdaságfejlesztés eredménytelennek bizonyult. A települések nem részesei a területfejlesztésnek, érdekük megjelentetésére, képviselésére nincs mód, sőt a tervek, programok véleményezésére is csupán formális lehetőség adódik. Több vidéki település pedig kimaradt a vidékfejlesztési programból, pedig településeink többsége valamilyen szinten érintett a mezőgazdaság, a vidék, az ipar, szolgáltatás, gazdasági szerkezetátalakítás problematikája által. Ennek okán a gazdaság-, a terület-, a vidék- és a településfejlesztés szorosan összetartozó kérdéskörök, melyek együttes kezelése, összehangolása vezethet hatékony forrásfelhasználáshoz. A következtetlen gazdaságpolitika és a területpolitika negatív hatásai közvetlenül a településeken jelentkeznek, de a megoldáshoz nincsenek forrásaik. Az alulról szerveződő gazdaságfejlesztés a megoldás irányába mutat, igaz az önkormányzatoknak ez nem feladatuk, jóllehet érdekükben áll annak kialakításában való részvétel.

Indokoltnak látszik, hogy az alulról szerveződő gazdaságfejlesztés teret nyerjen, mely széleskörű társadalmi bázisra épülhet, ahol az „alulról építkezés” alapszintje a település,

- mely a szubszidiaritás érvényesíthetőség alsó szintje, jogkörrel és információval;
- mely – a középsszinttel ellentétben – közvetlen kapcsolatban áll a társadalom tagjaival;
- ahol erős a társadalmi kohézió, amire az együttműködések építhetők;
- ahol átláthatók és összehangolhatók a társadalmi-gazdasági-környezeti feladatok;
- ahol a fejlesztéshez szükséges legtöbb tényező helyben, vagy települések közötti együttműködés formájában fellelhető;
- ahol az „alulról építkezés” alkotóelemei a társadalom tagjai,
- a mozgatórugó az érdek (nem csupán anyagi), amivel a motiváció élelénkíthető;
- az együttműködés alapja az érdekazonosság;
- ahol az érdekelt partnerek révén az addíció elve közvetlenül érvényesülhet;
- ahol az eszköz a településfejlesztés.

A gazdaságfejlesztést magába foglaló településfejlesztés céljai a helyi érdekazonosságra épülnek, melynek megfogalmazásában és megvalósításában a helyi szereplők aktív részvételét az érdek motiválja. A települések közötti érdekazonosság pedig a térségi együttműködések alapja, ahol a koordináló szerep célszerűen a középszint feladata lehet. Ily módon a településfejlesztés, a területfejlesztés és a vidékfejlesztés szükségszerűen egymásra épül, s egységes, hatékonyabb rendszerre válhat, melynek minden település részese, s a társadalom minden tagja érintetté, érdekeltté válik. E tényezők együttesen megfelelő alapot adnak a feladatok hosszú távú hatékony, eredményes ellátásához, illetve a településfejlesztés, területfejlesztés és vidékfejlesztés összehangolásához.

3. Azonos módszer

Ahhoz, hogy a különböző települések a településfejlesztésben/területfejlesztésben közös nevezőre jussanak azonos településfejlesztési gyakorlatot, módszert célszerű kialakítani. A PhD dolgozatomban egy lehetséges megoldásként „Gazdaságélénkítő Településfejlesztési Módszertant” dolgoztam ki, mely az alulról szerveződő gazdaságfejlesztés elvein alapul.

A Módszertan részben a Helyi Gazdaságfejlesztés (HGF) elemeire épül: „A HGF egy olyan folyamat, ahol a köz-, üzleti-, és magánszektor szereplői együttműködnek a gazdasági növekedéshez és munkahelyteremtéshez szükséges feltételek fejlesztésében. A cél az életminőség javítása.”⁴ A Módszertan a HGF-et adaptálja települési szintre, jóllehet a településeken megjelenő – gyakran sürgető – társadalmi-gazdasági-környezeti problémák miatt bővebb feladatkört jelent.

A bottom-up fejlesztési mód az alapot jelentő települési szintre épülhet, lehetőséget adva, hogy saját érdekeit minden település megjeleníthesse és képviselhesse az érdekazonosságra épülő területfejlesztési tervekben. Ellenkező esetben nincs érdekelve a területfejlesztési terv megvalósításában, sőt akár ellenérzések is kialakulhatnak a települési célok mellőzésével készült területfejlesztési gyakorlattal szemben. Különös jelentősége lehet ennek a kistérségi területfejlesztési tervezéseknél, ahol a kisebb települések eddig is hátrányokat szenvedtek a források elosztásánál. Természetesen figyelembe kell venni, hogy egyes célok, települési szinten nem oldhatók meg, különösen kisebb települések esetén. A települések számára biztosítani kell a lehetőséget helyi érdekeik megfogalmazására, képviselésére, s azoknak a tervezés során való figyelembevételére. Ez ad alapot a bottom-up gyakorlatának, s teszi alkalmassá az adottságok és a helyi érdekek szélesebb körű feltárására, az ebből adódó helyi kohéziós erő bevonására, illetve a térségi társadalmi kohézió kialakulására, megerősítésére.

4. A versenyképesség

A versenyképesség másként értelmezhető régiók, települések között és másként gazdasági tevékenységek, vállalkozások és termékek esetén. A pontosabb értelmezés elsősorban a beavatkozás célszerűsége és az eredmény értékelése szempontjából lényeges. Noha a területi egységek – különösen országok és régiók – versenyképességének értelmezése szakmai vitákat indukált (Krugman és mások között), a régiók versenyképességének tervezett növelése és az ezáltal elért eredmények összehasonlítása gyakorlattá vált.

Bár a gazdaságfejlesztés sok esetben regionális szintű feladatokat jelent, – az alulról szerveződő gazdaságfejlesztés okán – célszerűnek látom települési szintnek értelmezni a lokális szintet, és eszközként a településfejlesztéssel összevonni a gazdaság versenyképess-

ségének növelésére irányuló elméleti és gyakorlati megoldásokat, hozzátéve, hogy a Módszertan elsősorban a helyi és az együttműködésekben rejlő, érzékenységen alapuló versenyképesség növelésére irányul.

Az előzőekben leírtakra visszautalva, a társadalom alkotóelemei a társadalom tagjai, a mozgatórugó pedig az érdek. Nem csupán, s nem elsősorban anyagi érdekeltség, hanem más – szakmai, erkölcsi, hitbéli, vagy település iránti – elkötelezettség. Erre alapul sok közösség, pl. a kolostorok és más együttműködések is. E motiváló érdekek feltárását, helyi közösségi érdek-képzését – első lépésben – a településfejlesztés keretében látom célszerűen megoldani. A helyi adottságok, valamint a helyi közösségi érdekekre épülő célok adnak valós alapot a jövőképzés kialakításának, ami motiváló. További ösztönzést jelent, hogy a társadalmi-gazdasági eredménytelenség településeken jelentkezik, és ott sürgeti a megoldást.

A versenyképesség a centrum-periféria vonatkozásában nagyobb jelentőséggel bír, hiszen nem azonosak a versenyfeltételek a „periféria” területi tökéletesítésében. Ebben az esetben az innovációnak – mint a versenyképesség mozgatóerejének – nagyobb a súlya, tehát célszerű a területi tökéletesítést az innováció erősítésével a helyi versenyképesség növelésére fordítani, így a globalizáció adta lehetőségek kihasználására is nagyobb esély nyílik.

A különböző települések és régiók esetében – az adottságoktól függően – más lehetőség adódik a versenyképesség növelésére. „A regionális versenyképesség piramismodellje”⁵ világossá teszi, milyen beavatkozási lehetőségek kínálkoznak. A versenyképességet befolyásoló tényezők közül több, települési szinten is javítható, más esetekben az érzékenységen alapuló térségi együttműködések is megoldást kínálnak. Ilyenek lehetnek:

- az egyes termelési tényezők térségi szintű biztosítása (képzett munkaerő, szennyvíztisztító, hulladékhasznosító, megújuló energia stb.);
- az együttműködések (kolostorok, termelői tulajdonú feldolgozó üzemek, minőségbiztosítási rendszerek, közös intézmények, vagy értékesítési rendszerek.);
- a helyi KKV-k, különösen a bázisvékonyság támogatása.

Sok esetben – különösen a kisebb településeken – az alacsony foglalkoztatottság, a csekély kereseti lehetőségek sürgetik a beavatkozást. Miközben elkezdődhet a jövő tervezése – a helyi gazdasági bázis megerősítését szem előtt tartva –, a kézenfekvő és gyorsan eredményre vezető megoldásokat célszerű előtérbe helyezni. Törekedni kell a – tágabb és szűkebb értelemben vett – „helyi piacok” visszaszerzésére, kiépítésére és elő kell segíteni a helyi érdekek érvényesülését. Kezdetként helyben termelt termékek vásárlásával, helyi vállalkozók megbízásával, helyi intézmények támogatásával érezhetően javulhat a helyzet, mert a helyi vásárlóerő a helyi gazdaságot élénkíti.

Meg kell jegyezni, hogy a közbeszerzési gyakorlat pazarló, s a helyi gazdaságot nem, vagy csak csekély mértékben élénkíti. Az önkormányzatok által – hosszú évek alatt egyszer-egyszer – elnyert fejlesztési célú források felhasználására kiírt pályázatokat rendszerint vidékiek – a nagyobbakat külföldiek – nyerik el, s gyakran a helyiek semmilyen megbízáshoz, munkalehetőséghez, kereseti lehetőséghez nem jutnak általa.

A települési közgondolkodásban – különösen az önkormányzati gazdálkodásban – tudatosulnia kell annak a törekvésnek, hogy ésszerű keretek között – az értékek és források a településre beáramoljanak, és minél kevesebb folyjék ki. A településfejlesztési célok megfogalmazásánál célszerű prioritást adni a helyi bázisvékonyság fejlesztésének, melyek pótlólagos forrást biztosítanak a helyi gazdaság élénkítéséhez:

- Bázis (traded) szektor termelésének növelése, ahol a helyben készült termékeket, szolgáltatásait nem helyben értékesítik, ezáltal forrást vonnak be a helyi gazdaságba (feldolgozóipar, a mezőgazdasági árutermelés, szállítás, építőipar.);

- Helyi (non traded) szektor: helyi ellátás biztosítása növekvő minőséggel, erőforrás-megtartás, bázis szektor kiszolgálása. (Pl. gazdasági és lakossági szolgáltatások.)
- Erőforrás-függő szektor: ahol a vidéki fogyasztó helyben veszi igénybe a szolgáltatást, s ezáltal forrást hoz be a helyi gazdaságba (beutaztató turizmus, egészségügy, oktatás).

Ezek mellett

- Elsősorban a helyi tulajdonú vállalkozásoknak célszerű előnyt adni, hiszen azok nem vonják ki a nyereséget a településről, s nem is szándékoznak más városba települni.
- Támogatni kell a termelési – főleg a humán – tényezők fejlesztését. E nélkül nem lehet versenyképes minőséget előállítani és huzamosabb ideig a piac sodorvonalában maradni.
- A gazdaság szereplőinek aktív bevonása elengedhetetlen, hiszen tőlük várjuk a versenyképesség eredményeit, azaz a foglalkoztatás és a jövedelmek emelkedését.

5. Innováció

A versenyképességre alapozott gazdaságélénkítő településfejlesztés újszerű megközelítése a településfejlesztésnek/területfejlesztésnek, ami megkívánja és elősegíti a helyi innovációs képesség növelését, az innovációs folyamatok kialakulását, megerősödését.

Az innováció sokszínű lévén átszöheti a társadalom a gazdaság, a környezet minden területét. Bizonyos jellemzők – a tudás, a széleskörű ismeretek, az információhoz való hozzáférés – megléte esetén nagyobb esély van innovációs eredmények alkalmazására, új innovációk születésére. E jellemzők fejlesztése mellett a megfelelő körülményeket, gazdasági és intézményi háttérrel, az alkotói – közösségi – légkört és háttérrel is biztosítani kell. Ilyen lehet a klaszterek által kialakított közösségek, ahol a kutatási, képzési, értékesítési, alkalmazási, termelői, és egyéb érdekeltég által együttműködőknek előnyt jelent a közösségi munka, s nem fontos, hogy az együttműködő mekkora településen él. Az innovációs alapfeltételek biztosításában, a települések sokat tehetnek, hiszen a feltételek egy része helyben megteremthető, másrésztük pedig térségi szintű feladat. A globalizáció is kínálhat lehetőségeket, hisz az innováció növelését célzó beruházások túlnyomó többségét multinacionális cégek valósítják meg.

6. Térségi együttműködések

A településfejlesztési tervekben, a helyi érdekezésszféra épülő célok adnak alapot a települések közötti érdekezésszféra alapuló térségi, területfejlesztési tervek megfogalmazásához. Így válhat az eddig szabályozatlan és „rendszeridegen” településfejlesztés a területfejlesztés szerves részévé. Ez különösen fontos a kistérségi és a területfejlesztési régiók esetében, de a „nagyvárosoknál” a növekvő mérethozadék eléréséhez szükséges termelési tényezők biztosításánál, ugyanakkor a térségi feladatokat ellátó intézmények telepítésénél is közös nevezőt jelenthet. E gyakorlat alkalmazásával növelhetők az erőforrások, erősödhetnek az együttműködések, a társadalmi kohézió és a térség versenyképessége is. Tekintve, hogy a klaszterek is érdekezésszféra épülnek, így azok szervezése is egyszerűbbé és célszerűbbé válik.

Tapasztalható, hogy a globalizáció a nagyvárosokat célozza, hiszen ott találja a növekvő mérethozadékú tevékenységekhez szükséges termelési tényezőket. Nálunk a fővároson

kívül, nincsenek nagyvárosok (500 000 körüliek), vagyis a termelési tényezők csak korlátozott mértékben állnak rendelkezésre a globális viszonyok között elvárt növekvő méret-hozadék eléréséhez. A versenyképességhez pedig törekedni kell e tényezők biztosíthatóságára, ami a települések érdekazonosságon alapuló együttműködésével, csomóponti régiók szervezésével és policentrikus térszerkezeti modell révén településhálózati rendszer kialakításával elérhető, növelhető. Az érdekazonosság és rendszeres együttműködések által csökkenthető annak esélye, hogy a kisebb települések és a „nagyvárosok” között centrum-periféria viszony alakuljon ki, ami erősen a társadalmi kohézió ellen hatna, emellett térségen belüli migrációt idézhetne elő. Ez számos gazdasági és társadalmi hátránnyal járhat, egyebek között a mezőgazdaság és a vidék sorvadását a környezet és a kultúrtáj leépülését idézheti elő.

7. Módszertan

A gazdaságélénkítő településfejlesztés módszertana az alulról szerveződő gazdaságfejlesztés jegyében készült, melynek alapja a helyi versenyképesség növelése, illetve a helyi kohézióra és érdekazonosságra alapozott együttműködések. Célja a helyi adottságokra és a környezet által kínált lehetőségekre épülő, a helyi közösség részvételével megfogalmazott és megvalósuló olyan tervek készítése, melyek hosszabb távon elősegítik a helyi érdekekkel egyező gazdasági – s ezáltal a társadalmi-környezeti – fejlődést, az életminőség javulását.

A Módszertan igyekszik minden gazdaságélénkítő településfejlesztési kérdésre részletesen kitérni, melyből egy (kisebb) város/település annyi részletet alkalmaz, amennyit adottságaitól függően azonosítani tud: saját szellemi erőforrásaira támaszkodva, lépésről lépésre elkészítheti terveit, s az ott megfogalmazott célokat megvalósíthatja. A módszertani anyag rész magában foglalja azokat a táblázatokat és mellékleteket is, amelyek az elemző résztelemek megfogalmazását is elősegítik, így meglehetősen terjedelmes. Ennek megfelelően itt csupán a főbb fejezetekre való utalásra van mód.

Főbb tervfázisok: Előkészítő fázis; Helyzetértékelés; A fejlesztés lehetséges irányai; Konceptió; Stratégiai program; Egyeztetési eljárás; Megvalósítás; A program felülvizsgálata.

- Előkészítő fázis. Ennek keretében végzendők el a szükséges előkészületek és intézkedések, hogy a településfejlesztési tevékenység, hatékony, eredményes, és jogszerű legyen: helyi munkatársak kiválasztása; önkormányzati döntés előkészítése; partnerek címlistájának összeállítása; koordinációs csoport kiválasztása; tájékoztató füzet és kérdőívek összeállítása; a helyi társadalom tájékoztatása, fórumok szervezése.
- Helyzetértékelés. E tervezési fázis célja feltárni és értékelni a település mindazon társadalmi-gazdasági-környezeti jellemzőit (erősségeket, gyengeségeket), külső környezetének várható hatásait (lehetőségeket, veszélyeket), melyek befolyással lehetnek a település, vagy kistérség jövőbeni fejlesztésére, fejlődésére.
- A fejlesztés lehetséges irányai. E tervezési fázisban a helyi jellemzők és érdekek célszerű kombinációja mentén kell azokat a fejlesztési irányokat – mint lehetséges, vázlatos jövőképeket – kialakítani, melyek megvalósítására valós esély van. Itt kell részletezni, hogy az egyes variánsok megvalósítása várhatóan milyen előnyökkel és nehézségekkel járhat. A bemutatott változatok közül, a döntéshozó által kiválasztott fejlesztési irányok kerülnek részletes kimunkálásra, először a koncepció, majd a stratégiai program című fejezetben.
- Konceptió. A fejlesztés lehetséges irányai közül, a döntéshozók által kiválasztottnak megfelelően előzetes jövőkép készül, s ez alapján egy javasolt prioritási rendnek megfelelően, 15 évre szólóan, célcsoportokra és célokra bontva kell rendezni a jövő-

kép elérhetőségét szolgáló – stratégiai szinten megfogalmazott – feladatokat. Ezt követi az egyeztetési eljárás, majd a koncepciónak a megbízó általi elfogadása. Minden településfejlesztéssel kapcsolatos tervet a leghosszabb időre szóló tervből célszerű levezetni, így először a koncepciót, majd a (4, vagy) 8 évre készülő stratégiai terv részleteit vázolom fel. A fejlesztési célpiramis csak a korábbi fejezetek – helyzetértékelés, a fejlesztés lehetséges irányai – elkészülte után állítható össze, valós jellemzőkre alapozott, eldöntött fejlesztési irány ismeretében. Ennek hiányában példászerűen mutatom be a célpiramis szerkezetét és tartalmi elemeit. A példában a fejlesztéssel elérendő jövőkép, a fejlesztési irány: A település versenyképességének növelése gazdasági szerkezetátalakítással, amit négy célcsoportban és célcsoportonként négy-négy fejlesztési cél megvalósításával kívánunk elérni. Az egyes fejlesztési célokat a tervezett időbeni megvalósítás sorrendjében, a feladat összetettségének és logikájának megfelelően tovább részletezzük, rövidtávú, középtávú és hosszú távú feladatokra. A célpiramis tartalmát a koncepció szöveges részében, a célpiramis logikájának megfelelően, szükségszerűen részletezni kell. Az elkészült koncepciót véleményezési eljárásra kell bocsátani.

- Stratégiai program. E tervfázis nyolc éves időszakra fogalmazza meg a koncepcióban 15 évre szóló feladatoknak ez időszakra tervezhető részét. Az így behatárolható célokból, az elemzésnél a stratégia elemeit úgy választjuk ki, hogy azok egymásra épülve, egymást erősítve segítsék a fejlesztési célok megvalósulását úgy, hogy a koncepció által meghatározott prioritási rend ne sérüljön, valamint a stratégia időbeni kiterjedése utáni feladatok megvalósulásának is alapul szolgáljon. A stratégiai célpiramis a fejlesztési célpiramissal azonos szerkezetű, ahol a stratégiai irány azonos a koncepcióban elfogadott fejlesztési iránnyal, a stratégiai célcsoportok pedig a fejlesztési célcsoportokkal egyeznek. (Itt már nem feladat újabb célok és új prioritási rend megfogalmazása. Az a fejlesztési célpiramis elfogadásával megtörtént.) Az egyes stratégiai célok, a nekik megfelelő fejlesztési célokhoz kötődnek, azok eredményes megvalósítását szolgálják. A stratégiai célpiramis tartalmát a stratégiai tervfejezet szöveges részében – a koncepciónál leírtakhoz hasonlóan – a célpiramis logikájának megfelelően, értelemszerűen részletezni kell. Az elkészült stratégiai programot véleményezési eljárásra kell bocsátani.
- Egyeztetési eljárás. Minden tervezési fázist követően, az elkészült tervet nyomtatott, és DVD formában eljuttatjuk az érdekeltek és érintettek számára véleményezésre. A kérdésekre, javaslatokra tervezői választ kell adni, melyeket – a kérdésekkel és javaslatokkal együtt – a döntéshozóknak meg kell küldeni. Ha a tervezői választ valamely véleményező nem fogadja el, a döntéshozó dönt, mely változat kerüljön a végleges tervbe. A véleményezési eljárást követően véglegesített stratégiai program a döntéshozó elé kerül elfogadásra.
- Megvalósítás. Hatékony megvalósítás érdekében fontos teendő annak a szervezetnek kialakítása és működési feltételeinek megteremtése, amely e sok szálon futó, sokrétű feladatot koordinálni képes: meg kell találni a felkészült és rátermett személyeket, megteremteni a működéshez szükséges tárgyi feltételeket és a működtetés finanszírozási hátterét.
- A tervek felülvizsgálata, visszacsatolás. A tervek elévülésével, ciklusváltás miatt, új szabályozók megjelenése okán aktuálissá válik a felülvizsgálat. A helyben készült és menedzselt terveknek ekkor és persze a megvalósítás menetében van nagy jelentőségük. A helyben szerzett tapasztalatok és információk ekkor szervesen beépülhetnek a jövő terveibe, melyek idegen tervező esetében nem hasznosulnának.

Jegyzetek

1. **Csaba L.** (2000): Nyertesek. Figyelő, dec. 21.–jan. 3.
2. **Segesváry V.** (2002): Globalizáció, hegemonia és a harmadik évezred politikai újjárendeződése; ezek regionális vonatkozásai. Tér és Társadalom, 16. 2002. 4. szám 1–24. o.
3. **Cox, R.** (2000): Thinking About Civilization – Review of International Studie. December. 217–234. o.
4. **The World Bank** (2003): Helyi Gazdaságfejlesztés (HGf). Világbank, Városfejlesztési részleg.
5. **Lengyel I.** (2010): A regionális gazdaságfejlesztés. Akadémiai Kiadó, Budapest. 128. o.

Irodalom

- Buday-Sántha A.** (2006): Az Agrárágazat Területi Versenyképessége. In: Horváth Gy. szerk.: Régiók és Települések Versenyképessége, 5. fejezet. Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja, Pécs.
- Camagni R.** (2009): Territorial capital and regional development. In Capello, R.–Nijkamp, P. (eds) Handbook of regional growth and development theories. Edward Elgar, Cheltenham, 118–132.
- Csatári B.** (2008): Néhány pontosító megjegyzés a mai magyar vidékfejlesztésről. A Falu 2008. tél.
- Enyedi Gy.** (2003): Városfejlődés a globalizáció korában. Városi Világ. Sümegi Nyomdaipari Kereskedelmi és Szolgáltató Kft., Pécs.
- EUROPA-Press Releases** (2009): Barca-jelentés: az uniós kohéziós politika reformjára vonatkozó javaslatokat terjeszt elő Danuta ... europa.eu > ... IP/09/642 Brüsszel, 2009. április 27.
- Faragó L.** (2005): A jövőalkotás társadalomtechnikája. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs.
- Faragó L.** (2008): A funkcionális városi térségekre alapozott településhálózat-fejlesztés normatív koncepciója. Falu Város Régió 2008/3. 27–28. o.
- Horváth Gy.** (2006): Régiók és települések versenyképessége. Bevezetés. A gazdasági tér versenyképességének elemei. Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja, Pécs.
- Lengyel I.** (2000): A regionális versenyképesség tényezői különös tekintettel a Dél-Alföldre. JATEPress, Szeged.
- Lóránt K.** (2009): A magyar gazdaság helyzete és perspektívái. www.mkt.hu/docs/2009-11-04-20-56-22-Melleklet-klorant2091117.pdf
- Losonczi M.** (2005): A magyar EU-tagság gazdaságpolitikai kihívásai. Európai Tükör. 2005/10., 2007/10 1306. o.
- Pálné Kovács I.** (2008): Helyi kormányzás Magyarországon. Dialóg Campus, Budapest–Pécs.